

*Гавріляк О. Ю.,**викладач кафедри криміналістики**Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*

ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО ТА ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ТАКТИЧНИХ ОПЕРАЦІЙ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО ВИМАГАННЯ

Анотація. У статті проаналізовано взаємодію слідчого з оперативними службами органів внутрішніх справ при проведенні тактичних операцій на подальшому етапі розслідування вимагань. На підставі проведеного емпіричного дослідження автором запропоновані шляхи щодо удосконалення взаємодії між слідчими підрозділами та оперативними службами.

Ключові слова: взаємодія, слідчі підрозділи, оперативні підрозділи, тактичні операції, розслідування вимагань.

Постановка проблеми. Розслідування вимагань, як і будь-який злочин, потребує комплексної мобілізації правоохоронними органами всіх сил та засобів, що мають бути спрямовані на попередження, виявлення і розслідування кримінальних правопорушень, притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, відшкодування завданої шкоди, відновлення порушених прав та інтересів потерпілих. Налагодження спільної узгодженої, цілеспрямованої та кваліфікованої роботи в ході проведення різного роду тактичних операцій є запорукою успішного виконання завдань розслідування, адже, як слушно зауважила Н. І. Клименко, сучасні засоби, прийоми і методи боротьби зі злочинністю не можуть бути застосовані однією особою. Тому чинне законодавство розмежовує процесуальні функції, чим зумовлює необхідність участі різних суб'єктів, які взаємодіють між собою на всіх етапах досудового розслідування [1, с. 203].

Аналіз досліджень, в яких започатковано розв'язання проблеми. Теоретичні та практичні аспекти взаємодії органів досудового розслідування з іншими службами правоохоронних органів є одним із найбільш досліджених та одночасно дискусійних питань. У свою чергу прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) суттєво змінило парадигму цих правовідносин, в результаті чого деякі положення потребують серйозних уточнень. Слід також констатувати, що на сьогодні існують непоодинокі публікації у фахових виданнях, збірниках доповідей конференцій, присвячених досліджуваній тематиці, з урахуванням наведених реформ, зокрема це роботи С. В. Облашової, І. П. Петрової, В. Потайчука, С. В. Тіщенко, О. О. Юхна та інших.

Проте, з усього обсягу минулих та теперішніх досліджень варто звернути увагу на ті праці, в яких безпосередньо йдеться про теоретичні й практичні аспекти щодо взаємодії органів досудового розслідування з оперативними підрозділами в ході проведення тактичних операцій при розслідуванні вимагань. Найбільш поглиблено дослід-

дили ці питання А. В. Баб'як, М. М. Букаєв, О. Г. Биков, О. П. Гайдук, С. А. Данилян, Л. В. Дергач, І. О. Крепак, О. С. Омельченко, Д. В. Сімонович, М. В. Стащак, С. М. Іванов, В. В. Лисенко, О. В. Мельник, О. М. Першин, О. П. Рижак, Г. П. Светлова, Г. В. Скачко, Р. Д. Файрушина, Л. В. Черечукіна.

Однак, незважаючи навіть на таку значну кількість джерел з окресленої теми, дотепер залишаються невирішеними низка проблем щодо нормативно-правового врегулювання взаємодії слідчих та оперативних підрозділів у ході проведення тактичних операцій, порядок обміну між слідчим та оперативними працівниками інформацією, отриманої з оперативних джерел та матеріалів оперативного супроводження; створення і функціонування спеціалізованих слідчо-оперативних груп тощо.

Метою статті є визначення актуальних питань взаємодії слідчого та оперативних підрозділів при проведенні тактичних операцій у процесі розслідування вимагань.

Виклад основного матеріалу. Правовою основою взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ в ході проведення тактичних операцій є:

1) *Кримінально-процесуальний кодекс України:* пункт 3 частини другої статті 40 КПК України, згідно з якою слідчий вправі доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам; частина перша статті 41 КПК України, у якій передбачено обов'язок оперативних підрозділів здійснювати слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого чи прокурора; частина шоста статті 246 КПК України, яка визначає право уповноважених оперативних підрозділів за дорученням слідчого проводити негласні слідчі (розшукові) дії [2];

Закони України: пункт 9 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» (у редакції від 13 квітня 2012 року 4652-VI (4652-17)), у якій йдеться про те, що міліція за дорученням слідчого органу досудового розслідування, прокурора вправі проводити або брати участь у проведенні процесуальних дій у кримінальному провадженні, а також частини третьої статті 13, де передбачена участь спеціальних підрозділів міліції в ході тактичних операцій для забезпечення проведення слідчих дій у кримінальному провадженні щодо тяжкого або особливо тяжкого злочину, за наявності достатніх підстав вважати, що проведенню слідчої дії буде чинитися фізичний опір чи іншим чином унеможливлено досягнення її мети [3];

- стаття 16 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 року, де визначено основні положення щодо взаємодії органів прокуратури, внутрішніх справ, Служби безпеки України у питаннях боротьби з організованою злочинністю [4]; пункт 5 частини першої статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» в остаточній редакції від 16 жовтня 2012 року, де оперативним підрозділам надано право проводити операції із захоплення злочинців. Крім того, стаття 7 вказаного закону визначає обов'язок цих підрозділів здійснювати взаємодію між собою та іншими правоохоронними органами, в тому числі відповідними органами іноземних держав та міжнародних антитерористичних організацій, з метою швидкого і повного попередження, виявлення та припинення злочинів [5];

Відомчі нормативно-правові акти: Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень, затверджена наказом МВС України №700 від 14 серпня 2012 року [6]; Інструкція з організації діяльності органів досудового розслідування МВС України, затвердженої наказом МВС України № 686 від 9 серпня 2012 року [7]; Інструкція про взаємодію правоохоронних органів у сфері боротьби з організованою злочинністю, затвердженої спільним наказом МВС України та Центральним управлінням Служби безпеки України № 317/235 від 10 червня 2011 року [8]; Інструкція «Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні», затверджена спільним наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листопада 2012 року № 114/1042/516/1199/936/1687/5 [9].

Однак, попри таку велику кількість нормативних документів, що регламентують порядок співпраці учасників розслідування, на сьогодні поняття «взаємодія» так і не набуло закріплення в КПК України, а серед практиків і теоретиків відсутній єдиний підхід до його визначення.

У науковій літературі взаємодія розглядається як категорія, що відображує процеси впливу різних об'єктів один на одного, їх взаємну обумовленість [10, с. 531]. В узагальненому вигляді під взаємодією розуміють узгоджену за метою, місцем та часом спільну діяльність певного кола суб'єктів. Сам по собі термін «взаємодія» у тлумачному словнику наводиться як «погоджена дія між ким-небудь» [11, с. 85], «...співдія, співдіяння. Взаємодопомога, обопільна допомога, допомога, що надається один одному взаємно» [12, с. 188]. З точки зору науки управління її визначають як форму зв'язку елементів системи, за допомогою якої вони створюють умови для успішного функціонування її в цілому [13, с. 500]. У контексті організації розслідування злочину «взаємодія» – це елемент, що полягає в узгодженому визначенні та здійсненні слідчих дій, оперативно-розшукових та інших заходів під керівництвом слідчого з метою ефективного вирішення завдань кримінального судочинства [14, с. 184-185].

Враховуючи предмет дослідження, необхідно сформулювати визначення, яке більшою мірою стосуватиметься взаємодії при проведенні тактичних операцій. Так, у військовій термінології суть принципу взаємодії розглядається як спільні за метою, завданням, місцем, часом і способом здійснення дії для досягнення мети операції. Характерно, що у військових науках принцип взаємодії трактується як об'єднання в одне ціле процесів планування, прийняття рішення і ведення військових дій [15, с. 2]. Проте, на наш погляд, з огляду на поняття розслідування злочинів найбільш вдало ці питання висвітлює В. В. Лисенко, який зазначив, що комплекс дій та заходів у формі тактичної операції є запорукою належної організації взаємодії учасників розслідування, що дозволяє створити відповідний алгоритм діяльності слідчого та в цілому ефективно вирішити тактичні завдання. Оскільки тактична операція розглядається як система (комплекс) різних за характером і спрямуванням заходів, то відповідно у її реалізації беруть участь різні суб'єкти (слідчий, оперуповноважений) [16, с. 245].

Цілком поділяючи погляди цього автора та враховуючи специфіку досліджуваної проблематики, спробуємо надати авторське поняття «взаємодії». Так, під цією дефініцією слід розуміти визначену на підставі законних та підзаконних актах спільну, скоординовану та планомірну діяльність суб'єктів, наділених, притаманним лише їм правовим статусом, спрямовану на проведення комплексу слідчих (розшукових) дій, процесуальних, оперативно-розшукових та інших організаційних заходів, з метою вирішення конкретної слідчої ситуації шляхом проведення тактичної операції у межах одного кримінального провадження.

На наш погляд, відповідно до чинного КПК України, процесуальними формами взаємодії слідчих та оперативних підрозділів при проведенні тактичних операцій, є:

- 1) виконання доручень слідчого про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій у межах конкретної тактичної операції;
- 2) безпосередня участь оперативних підрозділів та інших служб під час проведення окремих процесуальних дій, які є складовими тактичної операції.

Розглядаючи форми взаємодії слідчого з оперативними підрозділами, крім процесуальних, слід визначити також і організаційні, до яких відноситься: 1) спільний аналіз інформації, планування слідчих дій і оперативно-розшукових заходів; 2) взаємний обмін інформацією; 3) консультативна діяльність слідчого під час документування злочинних дій, проведення оперативними підрозділами первинної перевірки; 4) використання оперативно-розшукових обліків; 5) проведення тактичних операцій; 6) створення та діяльність слідчо-оперативних груп (далі – СОГ) [17, с. 155-156].

Проаналізуємо ефективність цих форм у процесі підготовки та реалізації завдань тактичної операції. Так, нами в результаті опитування 92 слідчих та працівників оперативних підрозділів за спеціально розробленою анкетною, на запитання чи потрібно залучати у процесі підготовки (планування) до проведення тактичної операції усіх її учасників, таку позицію підтримали 78 (84,8%) опитаних; 3 (3,3%) респондентів вважали за необхідне проводити її особисто керівником СОГ та ізолювано від

її членів, а 9 (9,8%) опитаних висловили думку про доцільність безпосередньої участі лише керівників підрозділів та старшого СОГ.

До того ж практичні працівники визначають виняткову ефективність створення спеціалізованих СОГ (підрозділів) при районних, міських, обласних відділів (управліннь) з розслідування вимагань, про що висловились 27 (29,3%) опитаних, а за створення таких підрозділів при міських та обласних управліннях – 34 (37%) респондентів. Заперечили запропоноване нововведення лише 10 (10,9%) працівників, а 21 (22,8%) не дали відповіді це запитання.

Варто зауважити, що визначальна роль в організації та керуванні всією тактичною операцією належить слідчому, який розслідує конкретний злочин.

Така позиція знайшла своє відображення в Інструкції № 700, де в пункті 4.2 передбачено, що керівником СОГ є слідчий, який визначений начальником слідчого підрозділу здійснювати досудове розслідування кримінального правопорушення [6].

Залежно від конкретної слідчої ситуації та виду тактичної операції можуть залучатись такі СОГ:

а) *чергові* СОГ, які створюються при чергових частинах територіальних органів внутрішніх справ. Здебільшого вони задіюються при розслідуванні вимагань по «гарячих слідах», відразу після надходження до органу внутрішніх справ (далі – ОВС) заяви або повідомлення про факт злочину. В подальшому оперативний черговий територіального органу зобов'язаний негайно надати її начальнику слідчого підрозділу, який у свою чергу визначає слідчого, котрий здійснюватиме досудове розслідування. Крім того про цю подію обов'язково ставиться до відома начальник цього органу. Черговий СОГ реєструє це правопорушення у Єдиному обліку заяв і повідомлення про вчинені кримінальні правопорушення та інші події. Надалі слідчий, який є керівником СОГ, не пізніше 24 годин зобов'язаний внести відомості про цей факт до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

б) *постійно діючі* СОГ створюються за наказом начальника територіального органу внутрішніх справ, погодженого з начальником слідчого підрозділу. Однак щодо кримінальних проваджень про вимагання, у системі ОВС наведені групи відійшли у минуле. Така практика існувала ще у середині 90-х років, коли в країні на постійній основі діяли організовані злочинні угруповання, так звані «рекетери», які спеціалізувались на вимаганнях коштів та інших майнових прав у суб'єктів підприємницької та банківської діяльності й примушували їх до виконання чи невиконання певних цивільно-правових зобов'язань. Наразі створення цих СОГ не є доречними з точки зору раціональності, оскільки за даними офіційної статистики МВС в період з 1 січня по 20 листопада 2012 року вимагань, вчинених організованою злочинністю, в Україні було зареєстровано лише 15, тоді як торік їх налічувалось 61, тобто на 75,4% більше [18]. Тож, як бачимо, спостерігається тенденція до зменшення цих злочинів, які вчиняються організованою злочинністю.

в) міжрегіональні СОГ, створюються для боротьби з вимаганнями, учинених на території декількох районів або регіонів. Ці групи організуються за наказом начальника ГУМВС, УМВС, погодженим з начальником

слідчого управління (відділу) ГУМВС, УМВС. Контроль за їх роботою покладається на слідче управління (відділ) ГУМВС, УМВС. У свою чергу для досудового розслідування кримінальних правопорушень, учинених на території декількох областей, наказом МВС може створюватися відповідна СОГ, контроль за якою покладається на Головне слідче управління МВС України або слідче управління ГУМВС, УМВС, на території обслуговування якого вчинено найбільшу кількість вимагань [6].

г) *постійно діючі* СОГ, створюється для швидкого та повного розслідування вимагань, які визначені як тяжкі та особливо тяжкі злочини, або викликали значний суспільний резонанс. Контроль за роботою цих груп покладається на начальника слідчого підрозділу, який за погодженням з начальником територіального ОВС вправі організувати проведення оперативних нарад за участю слідчих та працівників інших органів і підрозділів ОВС з питань виявлення та розслідування фактів вимагання, у тому числі стану виконання доручень слідчих та взаємодії служб.

д) спеціально *створені* СОГ, створюються для проведення конкретної тактичної операції.

Важливо також звернути увагу на таку факультативну форму взаємодії слідчого з оперативними співробітниками як *обмін інформацією*. У цьому контексті вельми актуальним є отримання криміналістично-значущої інформації з оперативних інформаційно-пошукових систем, яка функціонує відповідно до Положення про інформаційно-пошукову систему «Скорпіон» Головного управління по боротьбі з організованою злочинністю МВС України, затвердженого наказом МВС України від 24 вересня 2012 року № 825.

Виходячи з цього, слідчий, взаємодіючи з підрозділами по боротьбі з організованою злочинністю МВС України (шляхом направлення відповідного доручення або витребування необхідних відомостей у порядку частини другої статті 93 КПК України), може здійснювати інформаційні запити на пошук та відбір необхідної інформації; проводити інформаційно-пошукові заходи; виконувати аналітичну роботу; обмінюватись інформацією між інтегрованими банками даних інформаційно-пошукових систем відповідних рівнів із забезпеченням постійного зв'язку між ними; отримувати інформацію, яка надходить до спеціальних підрозділів боротьби з організованою злочинністю та зберігається в інформаційно-пошуковій системі «Скорпіон» [19]. Таким чином, слідчий має унікальну можливість використовувати єдиний інформаційно простір із застосуванням сучасних інформаційних технологій, комп'ютерного та телекомунікаційного обладнання для успішного інформаційно-довідкового забезпечення розслідування вимагань.

Висновки. Отже, нами було розглянуто ключові питання щодо нормативно-правового забезпечення взаємодії слідчого з оперативними підрозділами у процесі розслідування вимагань, розкрито зміст поняття «взаємодія» та наведено її основні форми, визначені головні аспекти щодо співпраці органів досудового розслідування з оперативними службами ОВС під час проведення тактичних операцій у кримінальних провадженнях про вимагання.

Література:

1. Клименко Н. І. Поняття «взаємодія» в діяльності правоохоронних органів / Н. І. Клименко. – Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право), 3(50). – 2010. – С. 200-203.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. – Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст. 88.
3. Про міліцію : Закон України від 20 грудня 1990 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/565-12/print1371964385146873>.
4. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30 червня 1993 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3341-12/print1371964385146873>.
5. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2135-12/print1371964385146873>.
6. Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень : Наказ МВС України від 14.08.2012 № 700 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/pro-organizaciyu-vzaemodiyi-organiv-dosudovogo-rozsliduvannj-doc119907.html>.
7. Про організацію діяльності органів досудового розслідування МВС України: Наказ МВС України від 09.08.2012 № 686 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1770-12>.
8. Про взаємодію правоохоронних органів у сфері боротьби з організованою злочинністю: наказ МВС України та Центрального управління Служби безпеки України № 317/235 від 10 червня 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0822-11>.
9. Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : Наказ ГПУ, МВС України, СБУ, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, МЮ України від 16 листопада 2012 року № 114/1042/516/1199/936/1687/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.
10. Таран О. В. Загальні положення взаємодії органів досудового слідства з адміністраціями підприємств, установ, організацій та контролюючими органами при розслідуванні злочинів, пов'язаних з порушенням вимог законодавства про охорону праці / Право та управління // О. В. Таран. – № 1. – 2012. – С. 529-539.
11. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2003. – 1140 с.
12. Новый тлумачний словник української мови : У 3-х т. – 2 вид. – Т. 1. – К. : Аконіт, 2003. – 926 с.
13. Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ : [підруч. для слухачів і курсантів вищ. закладів освіти МВС України] / В. М. Плішкін ; Нац. акад. внутр. справ України ; За ред. Ю. Ф. Кравченка. – К., 1999. – 699 с.
14. Кубарев І. В. Поняття взаємодії слідчого та оперативних підрозділів при розслідуванні злочинів / І. В. Кубарев 2010. – № 2. – С. 181-185.
15. Юхно О. О. Окремі аспекти взаємодії слідчих та інших підрозділів органів внутрішніх справ під час розслідування злочинів / Юхно О. О. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vkhnvvs/2012_57/57/29.pdf.
16. Лисенко В. В. Особливості тактичних операцій у розслідуванні податкових злочинів // Науковий вісник Національного університету ДПС України / В. В. Лисенко, О. П. Дзісяк. – 1(52). – 2011. – С. 243-250.
17. Апухтін С. І. Теоретичні та практичні питання взаємодії оперативних підрозділів ОВС під час розшуку обвинувачених і підсудних / С. І. Апухтін. – Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності – № 3, 2012. – С. 151-158.
18. Стан та структура злочинності в Україні (станом на 20 листопада 2012 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/813157>.
19. Про затвердження Положення про інформаційно-пошукову систему «Скорпіон» Головного управління по боротьбі з організованою злочинністю МВС України: Наказ МВС України від 24.09.2012 № 825 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1726-12>.

Гавриляк Е. Ю. Взаимодействие следователя и оперативных подразделений при проведении тактических операций в уголовном производстве о вымогательстве

Аннотация. В статье проанализировано взаимодействие следователя с оперативными службами органов внутренних дел при проведении тактических операций на дальнейшем этапе расследования вымогательств. На основании проведенного эмпирического исследования автором предложены пути по усовершенствованию взаимодействия между следственными подразделениями и оперативными службами.

Ключевые слова: взаимодействие, следственные подразделения, оперативные подразделения, тактические операции, расследования вымогательств.

Havrylyak O. The interaction of the investigator and the operational units during tactical operations in the criminal proceedings for extortion

Summary. In this article had been analysed the collaboration investigator with operative subsections of organs of internal affairs at tactical operations at a later stage of investigation of extortion. On the basis conducted scientific research of collaboration between investigators subsections and operative subsections.

Key words: collaboration, investigative units, investigators subsections, operative services, tactical operations, extortion investigation.